

Cilt: 2 Sayı: 3 Ocak 2014 / Volume:2 Issue:3 January 2014

**SİNOP HÂKİMİ BİR BEYLİK: PERVANOĞULLARI BEYLİĞİ
(SOSYO-EKONOMİK VE KÜLTÜREL DURUMU HAKKINDA BİR
DEĞERLENDİRME)**

**A Sovereign Principality In Sinope: Pervaneogullari Principality (An Assessment On
The Socia – Economic And Cultural Characters)**

Tunay KARAKÖK*

Özet

13. yüzyılın ilk yarısında vuku bulan Babailer İsyanı ve Köseadağ Savaşı ile Türkiye Selçuklu Devleti'nin uç'larda merkezi otoritesinin zayıflaması ve ardından tamamen ortadan kalkması sonucunda, Anadolu'da her biri müstakil birer devlet karakterinde yirmiden fazla Türk beyliği kurulmuştur. Bu beyliklerden biri olan ve 1264'den 1321 yıllarına kadar süren varlığı boyunca Sinop civarını yurt edinmiş; Selçuklu ile Osmanlı arasındaki sağlam halkaları teşkil eden Pervaneoğulları Beyliği Türk-İslam sentezinin varlığını hissettirdiği uygulamaların ve oluşumların var olduğu bir sosyal-kültürel hayata sahip olup, beylik Sino'un Türkleşmesinde ve bir Türk yurdu olarak kalmasında büyük rol oynamıştır. Ek olarak ise Pervaneoğulları Beyliği'nin idari ve kültürel yapılanması, o dönem Anadolu'da yer alan diğer beyliklerle benzer şekildedir. Beyliğin öne çıkan yönü denizcilik hayatı olmuştur. Bu çalışmada Sinop ve çevresinde 58 yıl hüküm süren Pervaneoğulları Beyliği'nin sosyal, ekonomik ve kültürel hayatı ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Anadolu Selçuklu Devleti, Pervaneoğulları, Sinop

Abstract

More than twenty Turkish principalities each of which was in the independent state character were established in Anatolia as a result of weakening and later utterly destroying of the central authority in the edges of Great Seljuk Empire with the help of Babais Rebellion and the Battle of Kosedag took place in the first half of the 13th century. One of those principalities having a sociocultural life consisting of the applications and structures of the synthesis of Turkish and Islam, the Principalities of Pervaneoğulları, which was established around Sinop ruling from 1264 to 1322 and representing the strong ties between the Seljuks and the Ottomans and played an important role on making Sinope Turkish and making it live as a Turkish home. In addition; the administrative and cultural characteristics

---

*Öğr. Gör. Bartın Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Bartın – Türkiye,
tkarakok@bartin.edu.tr

of the Pervaneogulları are the same as the other Principalities which are established in Anatolia. The most caharacter of the principalities is seamanship. In this study, Sinope and its environs, who reignes for 58 years, social, ekonomik and cultural life of the Pervaneogulları Principalities its discussed.

Key words: The Seljuk Empire of Anatolia, Pervaneogulları, Sinope

Giriş

Pervaneoğulları beyliği, Sinop ve çevresinde yaklaşık 60 yıl hüküm sürmüş bir beyliktir. Beylik ilk dönemlerinde Selçuklulara, daha sonra uzun süre İlhanlı Moğollarına bağlı kalarak yaşamıştır. Bu nedenle de Pervaneoğulları Beyliğinin idari ve kültürel yapılanması, o dönemde Anadolu'da yer alan diğer beyliklerin idari ve kültürel yapılanmasına çok benzemektedir. Beyliklerin idari ve kültürel yapılanması kaynağını Anadolu Selçuklu Devleti'nden almaktadır.

Anadolu'nun kuzeyinde yer alan bu beyliğin hakkında yerli kaynakların azlığı ve yetersizliği nedeniyle yeterince aydınlatılmayan noktalar bulunmaktadır. Genel olarak ise Pervaneoğullarından bahseden kroniklere bakınca; bir kaçı hariç bu beylik etrafında doğrudan doğruya ilgili olmadığı çok rahatlıkla görülebilmektedir. Öyle ki bu beylik hakkında birçok kronik dolaylı bilgi vermekle yetinmiştir. Kroniklerde en kapsamlı bilgi Muinüddin Süleyman Pervane hakkında bulunmaktadır. Pervaneoğulları'nın diğer beylerini ise yaptıkları önemli faaliyetlerde görmekteyiz. Bunun yanında Pervaneoğullarından kalma kitabeler ve eserlerden de faydalanılmaktadır. Numizmatik ve vakfiyelere pek rastlanılmamıştır.

Çalışma dâhilinde beylikler dönemi ile ilgili bilgiler için incelediğimiz eserler ile birlikte bilfiil alıntılar yaptığımız kaynaklara bakıldığında ise; bu kaynakların en önemlilerini kronikler teşkil etmektedir. İlk olarak İbn Bibi'nin 1282'de İlhanlı devlet adamı Cüveyni'ye ithaf etmiş bulunduğu ve M.N. Gençosman tarafından tercüme edilen *El-Evamirü'l Alaiyye Fi'l Umuri'l Alaiyye*¹ adlı eserdir. Bu eserde yazar; XII. yüzyılın sonlarından XIII. yüzyılın sonlarına kadar olan kısmı anlatır. Anadolu Selçukluların son dönemlerine şahit olur. Beyliğin kurucusu Muinüddin Pervanenin faaliyetlerini bizzat izler. Anadolu'nun sosyal durumunu kısaca anlatan yazar Anadolu'da Moğol hâkimiyeti devrini ayrıntılı bir şekilde bizlere sunmaktadır. Bunun yanında Muinüddin Pervane'nin idari kabiliyetini, Selçukluların içerde ve dışarıda itibarının artmasını övgü dolu sözlerle anlatır.

Aksarayı konumuz açısından diğer önemli kaynaktır. Eseri *Müsameretü'l Ahbar ve Müsayeretü'l Ahyar*², Osman Turan tarafından 1944 yılında neşredilmekle beraber M.N. Gençosman tarafından tercüme edilmiştir. Selçuklu divanında, Pervane döneminden itibaren kalem sahibidir. Eserinde Moğol hâkimiyeti altındaki Anadolu tarihini anlatır. Pervaneyi övdüğü bu eserinde Aksarayı; Muinüddin Pervane için, devri için müreffeh devir

¹ Bkz. İbn Bibi (el Hüseyin b. Muhammed b. Ali el- Ca'feri er- Rugadi), 1996, *El Evamirü'l Ala'ieye fil- Umuri'l Ala'ieye (Selçukname)*, C. I-II, Çev. Mürsel Öztürk, Ankara.

² Bkz. Kerimeddin Mahmut Aksarayı, 2000, *Müsameretü'l Ahbar ve Müsayeretü'l Ahyar*, Çev. Mürsel Öztürk, Ankara.

ve siyasi olarak temiz bir devlet adamı gibi çıkarımlar yapmış olup, dönemin sosyal meselelerine ise ayrıntılı olarak yer vermiştir.

*Siretü'l Melikü'z Zahir*³ adlı İzzettin İbn Şeddat'ın kaleme aldığı iki ciltlik eser ise konumuz açısından faydalandığımız bir diğer önemli kaynaktır. Adı geçen eserin ikinci cildi Baybars Tarihi olarak yayımlanmıştır. Muımluk Sultanı Baybars'ın bütün döneminin canlı şahidi olan bu eser, II. Keykavus ve Pervane dönemine dair önemli bilgiler ihtiva etmektedir.

Bir diğer önemli eser Baybars Mansuri'nin on ciltlik *Zübdetü'l Fikra Fi Tarihi'l Hicre*⁴ adlı eserinin 9. cildir. Konuları İbn Bibi gibi işlemiştir. Eser genel bir Selçuklu tarihi olmaktan ziyade Selçuklu sultanlarının dönemlerini anlatır. Dolayısıyla Pervane döneminin bir kısmı hakkında bilgi edinmek mümkündür.

Yararlandığımız diğer bir eser olan *Anonim Selçukname*⁵ ise umumi Selçuklu tarihi gibi olmakla beraber Muinüddin Pervane dönemi için kayıtlara rastlanmaktadır.

İbn Batuta'nın Seyehatnamesi⁶ de yine bu çalışmamızda faydalandığımız bir eser olup; 15. yüzyılın başlarında Karadeniz çevresine yaptığı seyahat ile bölgenin idareci ve ileri gelenleri, bölgenin ziraat ürünleri ve coğrafi özellikleri, şehirlerin fiziki yapıları ve demografik özellikleri, dini, ahlaki, örfi ve geleneksel yaşayış biçimleri hakkında teferruatlı bilgilere rastlamaktayız.

Tüm bunların yanında Pervaneoğulları ile ilgili çağdaş çalışmalara baktığımız zaman ise; Nejat Kaymaz'ın *Pervane Muinüddin Süleyman*⁷ adlı eseri ile Halil Ethem'in *Merzifon'dan Pervane Muinüddin Süleyman Namına Bir Kitabe*⁸ isimli makalesi bulunmaktadır. Devamında ise Kramers'in M.E.B. yayınlarından çıkan *İslam Ansiklopedisindeki Muinüddin*⁹ başlıklı maddesidir.

Sonuç olarak Pervaneoğulları üzerine özgün bir çalışma bulunmamaktadır. Beylikler üzerine ciddi araştırmalar yapan İ. Hakkı Uzunçarşılı, Yaşar Yücel ve Ali Sevim, Erdoğan Merçil Pervaneoğullarına eserlerinde yer vermişlerdir.

³ Bkz. İbn Şeddâd, *Siretü'l-Meliki'z-Zâhir*, (Türkçe terc., Baybars Tarihi (el-Melikü'z-Zâhir Hakkındaki Tarihin İkinci Cildi), (Çev. Serefüddin Yaltkaya), TTK Yay., Ankara 2000.

⁴ Bkz. Rükneddin Baybars el-Mansuri en-Nasiri ed-Devadar Baybars, 1998, *übdetü'l-fikre fi tarihi'l-hicre*, el-Müessesetü'l-Almaniyye li'l-Bahsi'l-İlmi, Beyrut.

⁵ Bkz. *Anonim Selçuknâme*, (Târih-i Âl-i Selçük der Anadolu), 1952, *Anadolu Selçukluları Devleti Tarihi III*, Neşr. - Çev. Feridun Nafiz Uzluk, Ankara.

⁶ Bkz. *İbn Batuta Seyehatnamesinden Seçmeler*, 1999, Haz. İsmet Parmaksızoğlu, Ankara.

⁷ Bkz. Nejat Kaymaz, 1970, *Pervane Mu'inü'd-din Süleyman*, Kaynak Yayınları, Ankara.

⁸ Bkz. Halil Edhem, 1920, *Merzifon'dan Pervane Muinüddin Süleyman Namına Bir Kitabe*, *Târih-i Osmânî Encümeni Mecmuası ve Türk Tarih Encümeni*, VI 11, s. 42-57.

⁹ Bkz. J. H. Kramers. 1992, "Muin-üd-din", *İA*, VIII, MEB Yay., 556-557.

1. PERVANE OĞULLARI BEYLİĞİ

1.1. Pervaneoğulları Beyliğinin Kuruluşu ve Siyasi Tarihi

Anadolu Selçuklularının zayıflaması ve akabinde yıkılması ile birlikte Anadolu coğrafyasında irili ufaklı yirmiden fazla beylik kurulmuştur. Bunlar arasında Anadolu'nun kuzey kısmına baktığımızda ilk akla gelenler; Candaroğulları, Çobanoğulları ve Pervaneoğulları beylikleridir.

Pervaneoğulları Beyliği üzerinde durulan çalışmalarda, beyliğin ismi genel olarak Pervaneoğulları olarak ele alınmıştır. Bunun yanında Ahmet Tevhit bu ismi çalışmasında genel olarak kullanılan ile aynı anlama gelen *Pervanezadeler* şekliyle kullanmıştır.

“*Pervane*” ya da “*Pervanecilik*” Selçuklularda görülen bir makama verilen bir unvandır. Pervanecinin görevi İktâ sistemi ile ilgilidir. Pervaneci, Asıl Divan da (Büyük Divan-Saltanat Divanı) arazi defterlerinden sorumludur. Has ve İktalara ait menşurları, beratları, Pervaneci hazırlar ve kontrol eder (Alptekin, 1992: 369). Pervane, Selçuklularda önemli bir makamdır. Çünkü Pervane, Asıl Divan üyelerindedir. Ayrıca kendisine çok sayıda yardımcı kâtipler ve memurlar bulunmaktadır. Bu makamın Osmanlılar tarafından ise kullanılmadığı görülmektedir. Öyle ki Pervanenin yaptığı işleri Osmanlı'da Nişancı dediğimiz kişi yürütmekteydi.

Beylik, Pervaneoğulları ismini, işte bu Pervane makamından alır. Zira beylik ismini Sinop'u fetheden Muinüddin Süleyman Pervaneden¹⁰ alır. Esasen Anadolu'da yer alan çok sayıdaki beylik arasında bu ad, mezkûr beyliğin adını unutulmaz hale getirmektedir.

Pervane'nin Selçuklu Devleti'nde ilk mühim görevi Sultan II. İzzettin Keykavus'un hizmetindeki emir-i hacibliğidir. IV. Kılıçarslan döneminde ise pervaneliğe getirilmiştir. Aksarayı IV. Kılıçarslan'ı hapisten çıkarıp tahta geçirenler arasında Muinüddin Süleyman'ın da olduğunu bildirmektedir. Zira o zamanla pervanelik görevini elde etmekle kalmamış Anadolu Selçuklu Devletinin idaresini Sultan IV. Kılıçarslan adına kendi tasarrufuna almıştır. O kadar ki bir ara tahta tekrar geçen II. İzzeddin Keykavus'u uzaklaştırarak IV. Kılıçarslan'ı tek başına Selçuklu tahtına yerleştirmiştir. Bu sırada vezirliğe terfi eden Pervane, Moğollara sadık kalmak şartıyla Anadolu Selçuklu Devleti'nin tek hâkimi durumuna yükselmiş, yönetim kadrolarına kendine sadık kişileri atamış, ancak onun eliyle Anadolu tamamen Moğol hâkimiyetine girmiştir (Kaymaz, 1970: 31, 32; Kesik, 2006: 91).

---

¹⁰ Muinüddin Süleyman Selçukluların Pervane'si olmuştur. Üstün bir emirdir. Babası da kendisi kadar olmasa da ünlü bir emir olan Mühezzibüddin Ali'dir. M. Pervane ağırbaşlılığı, isabetli görüşü, zekâ ve olgunluğu ile güzel kokulu yüce dağlara, içi nimet dolu denizlere benzeyen bir devlet adamı idi. Evi daima âlimlerin, Salihlerin ve zahitlerin durağı idi. Memleketin her tarafına ulaşan cömertliği, her pencereden yetimlerin ve dulların gönlüne ışık saçan güneş gibi parlak, uçsuz bucaksız deryaların feyzi gibi nihaysizdi (İbn Bibi, 1996: 289). M. Pervane bu özelliklerinin yanında oldukça abit ve zahit bir insandır. Beş vakit namazlarına ihtimam gösterirdi. Virtlerinden asla taviz vermezdi. M. Pervane'nin diğer ibadetlerini de özenle yaptığı bilinmektedir. Ayrıca sık sık Hz. Mevlana ile sohbet meclislerinde görüştüğü vakadır. Bunun yanında M. Pervane ilim meclislerine önem verir. Devrin ileri gelen âlimleri ile sık sık sohbet ederdi. Kendisi de ilim tahsil eder, sık sık kitap okurdu. M. Pervane çok hırslı, uyanık ve siyasi bir kişiliktir. Kısa zamanda devletin en üst makamlarına yükselmeyi başarmıştır (Kaymaz, 1970: 184).

Öte yandan Sinop, Anadolu Selçuklu Sultanı I. İzzeddin Keykavus tarafından 1214 yılında Trabzon Pontus İmparatorluğu'ndan alındıktan sonra 1243 yılındaki Köseadağ Savaşı'nda Moğollara yenilen Anadolu Selçuklularının güçsüzleşmesi ve iç karışıklıklara düşmesi nedeniyle tekrar el değiştirmiştir (1259) (Yazıcızade, 2009: 283). Bunun üzerine Selçuklu Veziri Muinüddin Süleyman Pervane şehrin yeniden fethi için harekete geçmiş, bir yıl karadan ve denizden yapılan kuşatmadan sonra fethi gerçekleştirebilmişti. Karadan yapılan kuşatmada ise iki taraftan da çok sayıda asker hayatını kaybedince Pervane şehir denizden kuşatarak almayı denemişti. Nitekim 1000 kadar teçhizatlı askere sahip gemilerle işe koyulup, bizzat kendisi de kuşatmaya katılarak Hülagu'nun öldüğü yıl (1265) Sinop'u fethetmeyi başarmıştı (Aksarayı, 2000: 62-63).

Muinüddin Süleyman Pervane'nin bu başarısı sebebiyle Selçukluların Karadeniz ticaretinde kapısı olan Sinop, kendisine ikta olarak verilmişti. Ancak vezir Pervane devlet yönetimindeki etkisini ve hâkimiyetini kullanarak şehrin mülkünü kendi üzerine almak istemişti. Aslında Sinop, Pervane'nin devlete hizmetine mükâfat olarak, yani malikâne usulü üzere ona verilmiş ise de dönemin Selçuklu Sultanı IV. Rükneddin Kılıçarslan Moğollardan destek gören Pervane'nin şehrin kendisine temlikini geri çevirememişti (Uzunçarşılı, 1988: 202; Yücel-Sevim, 1990: 275; Kesik, 2007: 145). Aksarayı'ye göre şehrin ona temlik edilmesinin sebebi Sultan tarafından desteklendiği konusunda emin olmasını ve Sultanın yanında yer almasını sağlamaktı. Bu sebeple Selçuklu yöneticileri Sinop'un kendisine mülk olarak verildiğine dair tuğralı bir menşur (temlikname) verip süslü sözlerle onun gönlünü almaya çalışmışlardı (Aksarayı, 2000: 63).

İlhanlı hükümdarı Abaka Han tarafından vezirliğe getirilen ve desteklenen Pervane, Selçuklu Sultanı'nın muhalefetine rağmen Sinop'u kendi şahsı ve ailesi adına elinde tutmuştu (Darkot, 1967: 112). Pervane'nin amacı iktidarını güçlendirmek, hatta tüm idareyi eline almaktı. Buna engel olarak gördüğü Selçuklu Sultanını ortadan kaldırmaya karar vermişti. Bu arada Pervane, Sultan IV. Rükneddin Kılıçarslan'ın kendisine bir tuzak hazırladığı, bunu Sinop'un kendisine verilmesinden hoşlanmamasından dolayı yaptığı izlenimini edinmişti. Sultan'ı öldürmeye karar veren Pervane, Moğolların da yardımıyla bir suikast tertip etmiş, Aksaray'da düzenlenen bir ziyafet sırasında zehirletirilen Sultan IV. Kılıçarslan çadırında boğdurulmuştu (1266). Tahta ise küçük yaşta III. Gıyaseddin Keyhüsrev geçirilip Pervane'nin hem Selçuklu ülkesinde hem de Sinop'ta iktidarının kesinleşmesinin yolu açılmıştı (Turan, 1971: 530; Kaymaz, 1970: 114-125; Cahen, 1984: 277).

Pervane kendisi devlet merkezinde "Atabeg-i Saltanat" makamında bulunduğundan ve Sinop'ta ikamet edemediğinden şehri kendi adına yönetmesi için oğlu Mehmed Bey'i naib olarak görevlendirmişti (Uzunçarşılı, 1988: 148-202; Yücel-Sevim, 1990: 275; Merçil, 1976: 859). Böylece uzun yıllar Sinop, Mehmed Bey'in idaresinde, ancak Moğol hâkimiyetinde kalmıştı. 2 Ağustos 1277 de Muinüddin Süleyman Pervane'nin öldürülmesi¹¹ üzerine ise oğlu Mehmed Bey Sinop'ta bağımsızlığını ilan edip Pervaneoğulları Beyliğini kurmuştu (Merçil, 1976: 859).

¹¹ Pervane, Moğollara karşı izlediği teslimiyet politikasıyla halkta memnuniyetsizlik uyandırmışsa da Anadolu'da geçici bir sükûnet ve refah dönemi yaşatmayı başarmıştı (1266 – 1276). Ancak zamanla Moğol valileri ile arası açılan Pervane, Memlûk hükümdarı Baybars ile irtibata geçip birlikte hareket

Muinüddin Mehmet Bey Beyliği 20 yıl süre ile en uzun idare eden kişi olmakla beraber 1296 yılında ölünce yerine kardeşi Mühezzibüddin Mesud Bey geçmiştir (1296). Mesud Bey döneminde Pervaneoğulları Karadeniz’de söz sahibi olurlar. Bu nedenle de bölgede uzun süredir varlığını sürdüren ve güçlü bir siyasi unsur olan Cenevizliler ile ihtilaf halinde olurlar. Dört yıl süren emirliğinin sonunda ise Mesud Bey 1300 yılında ölmüş ve yerine oğlu Gazi Çelebi geçmiştir. Denizcilikteki mahareti ile tanınmış bir kişi olan Gazi Çelebi, ilk Türk denizcileri arasında yer almaktadır (Merçil, 1991: 313). Sinop’ta dünyanın en büyük tersanelerinden birini oluşturmuş olan Gazi Çelebi, 1322’de vefat eder ve ölümü ile Pervaneoğulları Beyliği yıkılmış ve toprakları Candaroğulları Beyliği’ne katılmıştır (Tevhid, 1968: 257). Fakat Gazi Çelebi’den sonra kızı Fülane Hatun bir süre daha Beyliği idare eder ve onun 1323 yılında ölümü ile de Pervaneoğulları kesin olarak yıkılır ve Candaroğulları Beyliğine katılır. Bu sebeplerle de Beyliğin yıkılış tarihi kesin değildir.

1.2. Pervaneoğulları Beyliğinin Sosyo-Ekonomik Durumu

Pervaneoğulları döneminde Sinop’un sosyal, ekonomik ve kültürel yapısı hakkında, beyliğin sona ermesinden kısa bir süre sonra şehri ziyaret eden İbn Batuta’dan önemli bilgiler elde edilmektedir. İbn Batuta bu dönemde şehrin kalabalık bir nüfusa sahip olduğunu, buna rağmen bütün güzellikleri bünyesinde topladığını yazmaktadır. Sinop halkının çoğu Müslüman olup burada on bir kadar Rum köyü bulunmakta ve bunların Müslümanların idaresi altında huzur ve barış içerisinde yaşadığını belirtmektedir (İbn Batuta, 1999: 57-58). Aslında ise Sinop Türkler tarafından fetih olunduktan sonra pek çok nüfus ve tüccar kesim gönderilerek şehir Türkleştirilmişti. Ancak şehirde önemli miktarda Rum nüfus da bulunuyordu. Bunlarla birlikte ilin demografik yapısı hakkında da sağlıklı bilgilere ulaşmak oldukça zordur. Bu dönem ildeki Türk - Müslüman nüfusu olumlu yönde etkilerken; Türk – İslam unsuru demografik yapının ekseriyetini teşkil etmektedir. Ayrıca ildeki Ceneviz kolonisi nedeniyle, Katolik Hristiyanların varlığı da bilinmektedir. Ama ildeki Türk – Müslüman nüfusun şüphe götürmez şekilde fazlalığı vardır. Ticari konumundan dolayı ilde çok az sayıda Rum Pontus varlığı da bulunmaktadır. Pervaneoğulları döneminde ilin toplam nüfusu beş bine yakın olmalıdır (Sevim, 1976: 6627). XIV. yüzyılda Sinop’ta denize doğru uzanmış bağ, bahçe ve akarsular ile kaplı bir dağa çıkılırdı. Ancak bu dağ sarp bir dağ olduğundan çıkışı zordu. Dağın tepesinde Hızır İlyas’a nispet olunan ve dindar kişilerin ziyaretleri sebebiyle bir an bile boş kalmayan bir zaviye mevcuttu. Tine misafirlerin konakladığı Ahi İzzeddin Çelebi’nin deniz kapısı dşında zaviyesi vardı (İbn Batuta, 1999: 58).

---

etme noktasında onunla anlaşmıştı. Moğollar ile başarılı savaşlar yapmış olmasına rağmen önce 1 Temmuz 1277’de Baybars hayatını kaybetmiş, ardından Abaka Han tarafından yakalanarak, Van Gölünün kuzeyindeki Aladağ’da bulunan yazlık karargâha götürülmüştür. Bu sırada Abaka Han’ın Baybars’ın yanına gönderdiği elçiler Pervane ile Memlük Sultanı arasında geçen gizli görüşmelerin belgelerini Abaka Han’a getirmişler ve Pervane’nin kendi ağzından her şeyi itiraf etmesini sağlayıp, kendi ölüm fermanını yazmasını sağlamışlardı. Nitekim Selçuklu Devletini 20 yıla yakın bir süre yöneten Pervane, 2 Ağustos 1277’de öldürülmüş, fakat oğulları onun elde ettiği makam ve gücün çoğunu yeniden ele geçirmeyi başarmışlardı (Spuler, 1957: 84-85; İbn Bibi, 1996: 15 ; Kaymaz, 1970: 137-179).

O dönem bütün Anadolu beyliklerinde olduğu gibi Pervaneoğullarında da toprak; ikta, mülk ve vakıf gibi kısımlara ayrılmıştır. Köylerde yaşayan halk ise kendilerine verilen ama mülkiyeti devlete ait olan toprağı işlemişlerdir. Toprağı işlediği müddetçe toprak halkın kendisinde kalırdı. Reaya; ikta, vakıf ve malikâne halkı olmak üzere üç kısma ayrılmaktaydı. Köylü kimin reayası ise vergisini ona öder, iznini ondan alırdı. Ama yine de beylik arazisi fazla geniş olmadığından, yukarıda bahsedilen taksimat o kadar büyük arazileri ihtiva etmemektedir (Ocak, 1993: 141).

Beyliğin iktisadi hayatında Ahilik faaliyetlerinde çok etkili olmadığından ilin ekonomik yapısı, tamamen ticarete ve tarıma dayalıdır. Diğer bir ifade ile ziraatın önemli ve özellikli bir yer taşıdığını görmekteyiz. Hububat, mısır, tütün ve az da olsa fındık ve pirinç Beylik topraklarında yetiştirilmekteydi. Bunlara ilaveten ise Sinop'ta meyve yetiştirilmekte, üzüm ve incir en çok yetiştirilen meyve durumundaydı. Tüm bunlara rağmen ise Beyliğin ekonomik yapısı ilk dönemler felç durumundadır. İlhanlı Moğollarına ödenen uzun süreli ağır vergi, beyliği ekonomik açıdan kalkınmasını engellemiştir. Sultan Mesut Bey'in Moğollar ile ilişkilerini dengelemesi, ekonomi canlanma göstermesine neden olur. Gazi Çelebi'nin başarıları ile zirveye çıkan beylik ekonomisi, Candaroğulları'nın Pervaneoğullarına hâkimiyeti ile büsbütün bitmiştir.

Beylikler döneminde başlıca ticaret merkezleri, Karadeniz sahillerinde; Trabzon, Sinop ve Samsun önemli ticaret merkezidir. Beylikler dönemindeki ticaret yolları Kuzey-Güney, Batı-Doğu istikametindeydi (Uzunçarşılı, 1988: 286). Pervaneoğulları Beyliği Sinop'un Karadeniz'in stratejik bölgesinde bulunmasını iyi değerlendirmiştir. Kırım ve Kefe ile olan ticari ilişkileri ile ekonomisine önemli katkılar sağlamıştır (Tevhid, 1968: 122-125). Beylik ayrıca ayakta kaldığı müddetçe kuzeye ulaşan ticaret yollarının hâkimi olmuştur. Bu durum Sinop'u Pervaneoğulları döneminde önemli bir ticaret ve liman şehri haline getirmiştir.

Şehrin ticari hayatında Cenevizliler kayda değer bir konuma sahipti. Zira şehre yerleşen kolonisi sayesinde Cenevizliler senede birkaç defa ticaret maksadıyla buraya gelirlerdi. Bu münasebetle şehrin bu ticari potansiyelini ve hinterlandını elde tutmak isteyen Pervaneoğulları zaman zaman Trabzon Rum İmparatorluğu ve Cenevizliler ile savaşmışlardır (Şakir, 1927: 2).

Ekonomik durum noktasında değinilmesi gereken önemli hususlardan biri olan vergi ve vergi gelirlerine bakıldığında ise Beylik topraklarında Selçuklu idari yapısına göre alınan şer'i ve örfi vergiler aynen uygulanırdı. İlim ve din adamları ile bazı önemli görevleri yapan kişi vergiden muaf tutulur (Uzunçarşılı, 1988: 41).

1.3. Pervaneoğulları Beyliğinde İlim ve Kültürel Hayat

Anadolu Beyliklerinde, o dönem siyasi hayatın karmaşık olmasına rağmen ilim ve fikir hayatı parlak bir şekilde devam etmiştir. Anadolu şehirleri birer ilim merkezi haline gelmiştir. Anadolu hükümdarları ilim adamlarını teşvik etmişlerdir. Diğer yandan onların talebe yetiştirmeleri için medrese ve kütüphaneler yaptırmışlardır. Bu sayede dini ilimlerde de, fenni ilimlerde de ilerlemeler kaydedilmiş, pek çok ilmi çalışma kaleme alınmıştır (Ocak, 1993: 140).

Beyliğe adını veren Muinüddin Süleyman Pervane, sık sık ilim meclisleri tertip eder, devrin ileri gelen ilim adamları ile ilmi mütalaalarda bulunmuştur (İbn Bibi, 1996: 287). Öyle ki Pervane, meşhur sufi İbnü'l Arabî'nin halifesi ve aynı zamanda üvey oğlu Sadreddin Konevi'nin talebesi olmuştur. Bu itibarla adı geçen zatların fikirlerinden hareketle ortaya çıkan Ekberîye Tarikatına ve mensuplarına destek verip, onları himaye etmişti. Sadreddin Konevi'nin talebelerinden Fahrüddin İraki, Müeyyedüddin Mahmud el-Cendi ve Saidüddin Fergani onun Tokat'ta inşa ettirdiği medrese ve tekkelerde faaliyetlerde bulunmuşlardır. Pervane ilmi teşvik için pek çok medrese yaptırmıştır. Bunlar arasında Tokatta yaptırdığı ve yukarıda zikredilenlerin yanında Pervane medresesi olarak bilinen Sivas'taki Gök Medrese, Kutbettin Şirazi'nin hocalık yaptığı Kayseri'deki medrese ve Sinop'taki Alaattin Medreseleri Pervane'nin yaptırdığı medreselerin önde gelenleridir (Eflaki, 1976: 559). Muinüddin Süleyman, bunlardan *Lemaat* adlı meşhur eserin sahibi Fahrüddin İraki'ye bağlanmış ve aralarında tam bir güven ve sadakat oluşmuştu. Nitekim Moğollar tarafından takip altına alınan Pervane, İraki'yi Mısır'da esir bulunan oğlu Alâeddin Ali'yi kurtarmakla görevlendirmiş, bu iş için kendisine çok kıymetli mücevherler vermiştir. Moğollardan kaçan İraki, önce Tokat'taki zaviyesini bırakıp Sinop'a yerleşmişti. Sinop'ta bir taraftan ilmi faaliyetlerini sürdürürken diğer yandan da diplomat olarak Mehmed Bey'e hizmet etmişti. Pervaneoğullarının elçisi olarak gittiği Mısır'da daha önce Pervane'nin kendisine verdiği mücevherleri Mısır Sultanına vererek esaret altında bulunan Alâeddin Ali'yi kurtarmıştı. İraki'nin *Lemaat*'ından başka Divanı ve Mesnevi tarzında *Uşşakname* adlı bir eser daha vardı (Bayram, 1988: 384; Bilgin, 1995: 84-86).

Pervaneoğulları Beyliği döneminde Sinop'ta yaşamış ve pek çok eser kaleme almış bir başka önemli ilim erbabı ise Mahmud el-Cendi'dir. Çalışmalarını daha çok İbnü'l Arabî'nin eserleri üzerinde yoğunlaştıran el-Cendi, onun *Fususul Hikem ve Mevakü'n-Nücum* adlı eserlerine yazdığı şerhler ile tanınmıştı. Sinop'ta yazmış olduğu *Ulum-i Asar-ı Ahadi ve Ma'arif-i Esrar-ı Ahmedi* isimli eserini Pervaneoğulları Beyliğinin kurucusu Muinüddin Mehmed Bey'e takdim etmişti. Bunların dışında el-Cendi'nin altı tane daha eserinin¹² bulunduğu tespit edilmiştir. Kâtip Çelebi tarafından ölüm tarihi 1301 olarak kaydedilen el-Cendi'nin Sinop'ta bir makamı veya mezarı bilinmemektedir (Bayram, 1988: 385-387; Kâtip Çelebi, 2007: 1008-1010).

SONUÇ

1277 yılında Muinüddin Süleyman'ın oğlu Mehmed Bey tarafından kurulan ve Sinop Hâkimi bir beylik olarak tanımlayabileceğimiz Pervaneoğulları'nın en önemli fonksiyonu, Sinop ilinin Türklerde kalmasını sağlamak olmuştur. Beylik ayrıca Cenevizliler ve Trabzon Rumlarına üstünlük sağladığı yıllarda Karadeniz ticaretini elinde bulundurmıştır. Bu dönemde Kırım ve Kefe ile aktif ticaret hayatı yaşamıştır. Ayrıca Pervaneoğulları Beyliği denizcilikte ileri gitmiştir. Sinop'ta o zamanın önde gelen tersanelerini kurmuşlardır. Gazi Çelebi gibi büyük bir denizci yetiştirebilmişlerdir.

Siyasi hayatları boyunca çok şanssız bir dönemde yaşamışlardır. Moğol baskısı nedeniyle etkili olamamışlardır. En hareketli dönemini Gazi Çelebi ile yaşamış olan beylik,

¹² *Nefhatu'r-Ruh ve Tuhfetü'l Fütuh, Nükdetü'l Aşk, Deh Fasıl der- Tasavvuf, ed-Durru'l Galiyat fi Şerhi Hururfi'l Aliya, Tercümetü'l Lamiye fi't- Tasavvuf, Divan* (Uludağ, 1993).

sosyal ve ekonomik olarak dönemin özelliklerini yansıtırken; ilim erbabları ve ilim meclislerine vermiş oldukları destekler ve ortaya koydukları eserler ve ortaya koyulan eserlere olan ilgilerinden kültürel hayat noktasında oldukça hareketli bir dönem yaşanmasına sebep olmuştur.

KAYNAKÇA

- AKSARAYI, Kerimeddin Mahmut, 2000, *Müsameretü'l Ahbar ve Müsayeretü'l Ahyar*, Çev. Mürsel Öztürk, Ankara.
- ALPTEKİN, Çoşkun, 1992, *Türkiye Selçukluları, Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, VIII, İstanbul.
- Anonim Selçuknâme, 1952, *(Târih-i Âl-i Selçûk der Anadolu), Anadolu Selçukluları Devleti Tarihi III*, Neşr. - Çev. Feridun Nafiz Uzluk, Ankara.
- BAYRAM, Mikail, 1988, *Pervaneoğulları Zamanında İlimi Çalışmalar, I. Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri (13 – 17 Ekim 1986)*, Samsun.
- BİLGİN, Orhan, 1995, “Fahredden-i Iraki”, *DİA*, C. XII, İstanbul.
- CAHEN, Claude, 1984, *Osmanlılar'dan Önce Anadolu'da Türkler*, Çev. Yıldız Moran, İstanbul.
- DARKOT, Besim, 1967, “Sinop”, *İA*, C. X, İstanbul.
- EDHEM, Halil, 1920, *Merzifon'dan Pervane Muinüddin Süleyman Namına Bir Kitabe, Târih-i Osmâni Encümeni Mecmuası ve Türk Tarih Encümeni*, VI 11.
- EFLAKİ, Ahmed, 1976, *Menakibü'l Arifin*, C.I, Neşr. Tahsin Yazıcı, Ankara.
- İbn Batuta Seyehatnamesinden Seçmeler*, 1999, Haz. İsmet Parmaksızoğlu, Ankara.
- İBN BİBİ (el Hüseyin b. Muhammed b. Ali el- Ca'feri er- Rugadi), 1996, *El Evamirü'l Ala'ye fil- Umuri'l Ala'ye (Selçukname)*, C. I-II, Çev. Mürsel Öztürk, Ankara.
- KAYMAZ, Nejat, 1970, *Pervane Mu'inü'd-din Süleyman*, Ankara: Kaynak Yayınları.
- KESİK, Muharrem, 2006, “Muinüddin Süleyman Pervane”, *DİA*, C. XXXI, İstanbul.
- KESİK, Muharrem, 2007, “Pervaneoğulları”, *DİA*, C. XXXIV, İstanbul.
- KRAMERS, J. H., 1992, “Muin-üd-din”, *İA*, VIII, MEB Yay.
- MERÇİL, Erdoğan, 1976, “Anadolu Beylikleri”, *Türk Dünyası El Kitabı*, Ankara.
- MERÇİL, Erdoğan, 1991, *Müslüman Türk Devletleri Tarihi*, Ankara: TTK Yay..
- OCAK, Ahmet Yaşar, 1993, *Anadolu Beyliklerinin Teşkilat ve Kültürü*, *DİA*, III, İstanbul.
- SEVİM, Hakkı, 1976, “Sinop”, *Yurt Ansk.* VII.
- SPULER, Bertold, 1957, *İran Moğolları Siyaset, İdare ve Kültür İlhanlılar Devri 1220–1350*, Çev. Cemal Köprülü, Ankara.
- ŞAKİR, Mehmed, 1927, *Tarihte Sinop: Selçukludan Osmanlı Türklerinin Zabtına Kadar H. 711–864*, 5, *Sinop Gazetesi*, 30 Haziran.

Sinop Hâkimi Bir Beylik: Pervaneoğulları Beyliği / Tunay KARAKÖK

TEVHİD, Ahmed, 1968, Rum Selçuki Devletinin İnkırazıyla Teşekkül Eden Tavaif-i Müluk: Sinopda Pervanezadeler, *TOEM*, S. 4.

TURAN, Osman, 1971, *Selçuklular Zamanında Türkiye Siyasi Tarih Alp Arslan'dan Osman Gaziye (1071-1318)*, İstanbul.

ULUDAĞ, Süleyman, 1993, Cendi, *DİA*, VII, İstanbul.

UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı, 1988, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, Ankara.

YAZICIZADE Ali, 2009, *Tevarih-i Al-i Selçuk (Selçuklu Tarihi)*, Haz. Abdullah Bakır, İstanbul.

YÜCEL, Yaşar - SEVİM, Ali, 1990, *Türkiye Tarihi (Fetihten Osmanlılara Kadar 1018-1300)*, C.I, Ankara.